

Marián J. Gešper^[1]

predseda Matice slovenskej
Martin (Slovenská republika)

UDC 930.85(497.11:437.6)

061:001.32(437.6)

061:001.32(497.113)

930.25(497.113)

Originálny vedecký článok

Prijatý: 10.3.2026

Akceptovaný: 16.4.2026

doi: 10.5937/napredak7-65605

Rozvíjanie slovensko-srbských kultúrnych a vedeckých vzťahov: spolupráca Matice slovenskej s Maticou srbskou a Archívom Vojvodiny

Abstrakt: Článok sa orientuje na vymenovanie konkrétnych podujatí a aktivít, ktoré usporiadala alebo na nich participovala Matica slovenská, v rámci posilňovania slovensko-srbských vzťahov, osobitne vzťahov medzi Maticou slovenskou a Maticou srbskou. V tomto zmysle sa v článku uvádzajú kongresy matíc, ktoré sú platformou na spoluprácu medzi maticami a inštitúciami slovanských národov a ktoré počas svojej existencie podstatne rozvinuli spoluprácu na poli výskumu dejín a kultúry dvoch národov. V texte sa uvádzajú aj významné jubileá oboch matíc, ale aj plánovanie spoločných publikačných projektov či spoločná participácia na podujatiach.

Kľúčové slová: srbsko-slovenská spolupráca, Pavol Jozef Šafárik, kongresy matíc a inštitúcií slovanských národov

Úvod

Dlhoročné priateľské vzťahy medzi slovenskými a srbskými kultúrnymi ustanovizňami nadobúdajú v posledných rokoch nový dynamický rozmer. Matica slovenská so sídlom v Martine, založená roku 1863, teda z čias Uhorska a Rakúskej ríše, systematicky rozvíja spoluprácu s významnými inštitúciami v

Srbsku, predovšetkým s Maticou srbskou, ktorá vznikla v roku 1826 ako prvá, a ako taká bola symbolom kultúrneho prebudenia slovanských národov. Rovnako intenzívna je aj spolupráca s Archívom Vojvodiny so sídlom v Novom Sade, ktorý si tiež v tomto roku pripomína významné jubileum - sté výročie vzniku.^[2] Spolupráca sa opiera o historické väzby slovanských národov, o tradíciu vedeckej a

[1] gespermarian1@gmail.com

[2] SEMAN, J.: *Matica slovenská posilnila spoluprácu s krajanmi a Archívom Vojvodiny*. Uverejnené 20. 2. 2025 [online] Dostupné na internete: https://slovenskeslovo.sk/matica-slovenska-posilnila-spolupracu-s-krajanmi-a-archivom-vojvodiny/?utm_source=chatgpt.com

kultúrnej výmeny, ako aj o starostlivosť o slovenskú komunitu vo Vojvodine. Dejiny nás naučili hovoriť spoločným jazykom vzájomnej úcty a podpory, ktorý sa v súčasnosti snažíme zachovať a zveladiť.

V prípade Matice slovenskej je potrebné zdôrazniť, že slovanský pilier kultúrnej, vedeckej a spoločenskej spolupráce bol prítomný už od počiatkov jej založenia. Slovanské súvislosti patrili k imanentnej súčasť slovenského matičného života po všetky jej historické obdobia až po dnešok. Slovenský národovec, historik, knihovník, archivár a matičiar doc. Anton Augustín Baník (1900 – 1978) koncom štyridsiatich rokov 20. storočia asi najvýstižnejšie charakterizoval vzťah Matice slovenskej k ideám slovanskej vzájomnosti nasledovne: „Tradície slovenského národa sú nerozlučiteľne hlboko späté s dejinami celého Slovanstva. Matica slovenská je zároveň historickým uchovávateľom a živým nositeľom ducha slovanskej solidarity u Slovákov. Veď Matica slovenská vznikla priam manifestačným spôsobom pri sviatočných, slovanským bratstvom preniknutých spomienkach na tisícročie príchodu slovanských apoštolov Konštantína Cyrila a Metoda k našim predkom. Okrem toho Matica slovenská rozvila sa časom tak, že spomedzi všetkých sesterských ústavov v Slovanstve najvýraznejšie zachováva posiaľ prvotný, pôvodný zmysel matičnej myšlienky, ako ona vznikla v prvej tretine minulého storočia. Ale Matica slovenská, ako spolok milovníkov národa slovenského, nie je len ustanovizňou, ktorá sa opiera

o vyššie záujmy slovanského bratstva, ona vykonáva svoje poslanie súčasne na široko humánnom základe všeludského bratstva, na úprimnom zblížení človeka k človeku, preto má kladný pomer ku každému staťochnému občanovi akejkoľvek národnej príslušnosti, najmä keď má aj osobitné porozumenie, úctu alebo lásku pre životné snahy a potreby Slovákov“ (Group of authors, 2020, s. 99).

Koniec koncov skutočne jasným slovenským a matičným príkladom zhmotnenia slovanskej spolupráce bol samotný historicky prvý predseda Matice slovenskej, biskup Štefan Moyses (1797 – 1869). V ňom našiel slovanský, slovanský a humánný ideál matičného národného poslania zvrchovaný vzor, o to viac, že Štefan Moyses bol nielen veľkým Slovákom, oduševneným Slovanom a ušľachtilým človekom, ale aj nábožensky hlboko založeným vysokým cirkevným hodnostárom a sociálne krivdy citlivo prežívajúcim dobrodincom. Prvý predseda Matice slovenskej sa aktívne angažoval v boji za kultúrnu a politické práva Slovákov i juhoslovenského národného pohybu. Rozvíjal aj úzku spoluprácu s národnou reprezentáciou Čechov, Moravanov, Srbov, Chorvátov a Rusínov^[3] na pozadí stupňujúcej sa maďarizácie a germanizácie v strednej Európe 19. storočia v habsburskej monarchii. Štefan Moyses neústupne v každodennom praktickom živote bránil základné národné a kultúrne práva slovanských národov a neváhal pritom riskovať svoje spoločenské postavenie (Group of authors, 2020, s. 99).

[3] Obdobný koncept presadzoval aj ďalší veľký Slovan a rusínsko-slovenský dejateľ Adolf Dobriansky (1817 – 1901), ktorý bol taktiež príslušník druhej vlny národného obrozenia, ale zasahoval aj do tretej fázy - štúrovskej. A. Dobriansky dokonca predložil plán vznik formy štátneho útvaru Čechov, Moravanov, Slovákov i Rusínov a to vyše osemdesiat rokov pred vznikom prvej Česko-slovenskej republiky r. 1918. Viac v dokumentárnom filme: *Vizionár slovanskej jednoty - Adolf Dobriansky*. Uverejnené 19. 03. 2021 [online] Dostupné na internete: https://www.youtube.com/watch?v=skv2_V88MA8

Rovnako to platilo aj o historicky druhom podpredsedovi Matice slovenskej, Karolovi Kuzmánym (1806 – 1866), ktorý patril k druhej vlne národného obrodzenia, resp. ku generácii Všeslávie^[4], reprezentovanej osobnosťami ako Ján Kollár a Pavol Jozef Šafárik, pričom táto generácia sa vyznačovala intenzívnymi kontaktmi a spoluprácou v rámci širšieho slovanského, vrátane srbského, kultúrneho a intelektuálneho priestoru. V slovenských historických podmienkach rozdeľujeme národné obrodzenie do troch fáz a istotne nebolo náhodou, že v období vzniku úplne prvých matíc, časovo zhodovala s touto druhou vlnou a to slovenskou vetvou generácie Všeslávie (1820 – 1835).

Ako to povedal novodobý matičný historik Michal Eliáš (1934 – 2018), slovanské matice nielen v dejinách Európy patria medzi najväčšie národnokultúrne spolky. Vznikli ako prvé národné a kultúrne inštitúcie s množstvom úloh dôležitých pre utváranie národných spoločností. Nepropagovali len národný princíp, ale aj občiansky-zjednocovali národné spoločenstvá bez rozdielu náboženského vyznania, politického presvedčenia a sociálnej príslušnosti. Bohatou vydavateľskou a kultúrnou činnosťou významne prispeli k zvýšeniu kultúrnej úrovne ľudu k rozvoju vedy, literatúry, umenia, vzdelania. Založili národné knižnice, literárne múzeá, galérie a iné inštitúcie, ktoré podnetne pôsobia v národnej, európskej i vo svetovej kultúre. Rozvíjaním kultúrnych stykov pomáhajú zblížovať národy a udržovať národné povedomie. V Európe nepoznáme iné kultúrne spolky, ktoré by mali také dlhé trvanie a široké pôsobenie ako slovanské

matice. Za svoju mnohostrannú činnosť si zaslúžia úctu, vážnosť a ocenenie nielen v rámci jednotlivých národov, ale aj v rámci Európy, Európskej únie i celého sveta (Eliáš, 2010 : 18-19). Možno dodať, že rovnako to platí o nepretržitej spolupráci medzi Maticou srbskou a Maticou slovenskou, ktorá aj keď rôznou intenzitou, ale pretrváva prierezovalo cez 19. a 20. storočie, až po dnešok a možno konštatovať, že v súčasnosti srbsko-slovanské matičný väzby zažívajú svoju ďalšiu historickú renesanciu.

Novodobé a historické východiská spolupráce

| 27

Vzťahy medzi slovenským a srbským kultúrnym prostredím majú hlboké dejinné korene. Je pravdou, že celkovo historická pamäť je v niektorých aspektoch relatívne krátka a že odborná literatúra často kladie dôraz na 19. storočie ako na čas začiatku intenzívnej slovanskej spolupráce. V 18. a 19. storočí už existovali rozsiahle výmeny vo vzdelávaní, umení a literatúre: mnoho Srbov (a nielen ich z južnej Európy) študovalo na slovenských univerzitách a gymnáziách, najmä v Bratislave, Košiciach a Kežmarku a poprední slovenskí predstavitelia národného obrodzenia, ako boli Pavol Jozef Šafárik či Ján Kollár a srbský jazykovedec Vuk Karadžić, vzájomne čerpali zo svojich poznatkov pri zbieraní a systematizácii ľudovej slovesnosti.

Takéto slovanské väzby však nemožno redukovať len na 19. storočie. Práve naopak. Migrácie, osobné kontakty a spoločné jazykovokultúrne

[4] Termín Všeslávia použil ako prvý Ján Kollár v básnickej skladbe *Slávy dcera* a neskôr i v diele *Kázně a řeči*.

vplyvy naznačujú kontinuálne prepojenia, ktoré siahajú oveľa hlbšie do minulosti a ktoré formovali slovanské kultúrne a politické prostredia už dávno pred moderným národným obrozením v 19. storočí. Paradoxom preto je, že ak berieme do úvahy známy rozsah kultúrnych a vzdelávacích výmen medzi slovanskými národmi, zdá sa veľmi nepravdepodobné, že by vznikli len v priebehu dvoch storočí. Napriek tomu, že systematickejšie historické štúdiá venuje pozornosť najmä novovekým dejinám, dejinné ozveny slovanskej vzájomnosti musia byť oveľa staršie a hlbšie uložené v kultúrnom vedomí oboch národov.

Príkladov historických väzieb a prejavov slovanskej spolupráce možno nájsť v dávnej histórii viaceru, no vzhľadom na mnohovravnosť sa zameriame len na niektoré. Už samotná existencia Samovej ríše (623 – 658) poukazuje na pokus západoslovanských kmeňov vytvoriť prvý predštátny útvar našich predkov, oslobodiť sa spod avarskej nadvlády a zároveň odolávať germánskej tlaku Franskej ríše na východ v 7. storočí. *Fredegarova kronika* nazýva tento útvar Samovou ríšou, ktorá zahŕňala Lužických Srbov, slovanské kmene na území Čiech, ako aj moravských, naddunajských a korutánskych Slovenov.^[5] V dejinách sa zachovali mená niektorých významných vojvodcov západných Slovanov, ako boli Dervan, Valuk či ústredný vládca Samo. Hoci kroniky mlčia o udalostiach po Samovej smrti, je pravdepodobné, že nadkmeňové

štruktúry v rôznych formách pretrvali. V roku 833 franskí kronikári zaznamenávajú vznik ďalšieho politického útvaru západných Slovanov, ktorý sa neskôr nazval Veľkomoravskou ríšou. Práve spojenie kniežatstva Moravy a Nitry toho istého kmeňa Slovenov naznačuje kontinuálne rozvíjanie politických a spoločenských štruktúr, ktoré nadviazali na Samovu ríšu (Durec, Gešper, 2023 : 15). Od Veľkomoravskej ríše sa odvíja dielo Konštantína Cyrila a Metoda, ktorí položili základy písma Slovanov, cirkevnej a prvej štátnej správy, školy filozofie, právneho vzdelania a slovansky chápaného kresťanstva, čo sa neskôr rozšírilo aj k východným a južným Slovanom tých čias. Nezabúdajme, že aj Matica slovenská v Turčianskom Sv. Martine (1863) a Matica slovinská v Lubľane (1863 – 1864) boli založené v súvislosti s 1000. výročím príchodu Konštantína Cyrila a Metoda.

Vyššie načrtnuté súvislosti by si vyžadovali oveľa zásadnejšie spracovanie. Ak sa vrátíme a pomyselne urobíme skok k slovensko-srbským vzťahom modernej doby, mimoriadne dôležitou osobnosťou, ktorá bola svojráznym živým mostom srbsko-slovenskej spolupráce je významný slavista a mysliteľ Pavol Jozef Šafárik (Parenička, 2025, 55). Ako riaditeľ a profesor tamojšieho pravoslávneho gymnázia strávil štrnásť plodných rokov (1819 – 1833) v Novom Sade a v neďalekých Srijemských Karlovciach a významne sa podieľal na rozvoji srbského kultúrneho a vedeckého života.

[5] Byzantský spisovateľ Jordanes vo svojom diele *O pôvode a skutkoch Gótov* zo 6. storočia pomenúva tri slovanské kmene – a to Venetov, Antov a Slovenov. Sloveni sa tu chápali ako osobitný slovanský kmeň. Neskôr od pomenovanie Slovenov došlo k pomenovaniu všetkých Slovanov predovšetkým zo strany západných kronikárov. Pôvodné etnické meno Slovenov naďalej nosia Slováci – Slovensko a Slovenci – Slovenija. Jordanes zároveň zaznamenal, že Slovania spolu s Gótmí (germánsky kmeň) vyvinuli silný tlak proti juhovýchodnej časti Rímskej ríše v oblasti dolného Dunaja už v 4. storočí nášho letopočtu.

Zároveň sa zapísal aj do dejín Matice srbskej, keď sa už pri jej vzniku stal jedným z prvých čestných členov. Súčasne aktívne prispieval aj do najstaršieho kontinuálne vydávaného odborného časopisu *Letopis Matice srpske*. P. J. Šafárik je dôležitou spojnicou aj medzi slovenským, moravským, českým, rusínskym, lužicko-srbským, slovinským a srbským národným, kultúrnym a vedeckým životom s presahom až do 20. storočia, kde sa mnohé Šafárikove idey aj realizovali (vznik československého štátu a Juhoslávie po 1. svetovej vojne r. 1918). Aj z historického odkazu P. J. Šafárika vychádza súčasná spolupráca medzi slovenskými a srbskými inštitúciami, ktorá je založená na vzájomnom rešpekte, vedeckej výmene a podpore slovanskej kultúrnej identity.

Kongresy matíc a slovanská spolupráca

Významným pilierom medzinárodnej spolupráce Matice slovenskej sú kongresy matíc a kultúrnych inštitúcií slovanských národov. Ako také, nadväzujú na historickú tradíciu slovanskej vzájomnosti a kultúrnej spolupráce medzi slovanskými národmi. V poradí I. európsky kongres matíc slovanských národov sa konal v dňoch 26. – 28. marca 2007 v Martine. Záverečné memorandum stanovilo východiská aj do nasledujúcich rokov: „My zá-

stupcovia Matíc slovanských národov na svojom prvom európskom kongrese 26. – 28. marca 2007 v Martine (Slovensko) I. vyhlasujeme, že Európu vnímame ako kontinent rovnocenných kultúr, jazykov a národných identít, spolupracujúcich národných domovov s nezastupiteľným miestom Slovanov. II. podporujeme a presadzujeme humanistické, demokratické a kresťanské tradície Európy, ktoré sú pilierom kultúrneho, duchovného a spoločenského vývoja nášho kontinentu v 21. storočí. III. súhlasíme s novou formou demokratickej spolupráce matíc a odporúčame exekutívam našich štátov, aby sa historicky osvedčené matice stali integrálnou súčasťou štátnej kultúrnej podpory na ďalšie desaťročia. IV. prizývame do spolupráce ďalšie organizácie, ktoré akceptujú a podporujú slovanskú vzájomnosť a hodnoty európskej spolupatričnosti. V. vyjadrujeme vôľu stretávať sa na ďalších európskych kongresoch matíc slovanských národov, a tak zachovávať a rozvíjať naše kultúrne dedičstvo. VI. odporúčame rozhodujúcim štruktúram EÚ akceptovať integračnú vôľu ďalších slovanských národov stať sa platnými a plnohodnotnými členmi integrovanej Európy (Eliáš, 2010, s. 146).“^[6]

Aj II. európsky kongres matíc slovanských národov sa konal Martine a to v čase od 31. júla do 3. augusta 2013. V poradí III. kongres matíc slovanských národov sa zasadal 4. februára 2014 v Lubľane a nepriamo podnietil prijatie novej legislatívy upravujúcej výraznejšiu podporu Matice

[6] Na kongres prišli zástupcovia dvanástich matíc z ôsmich štátov Európy. Kongres prerokoval štyri základné tematické okruhy: Matice slovanské ako kultúrny, duchovný a spoločenský fenomén Európy; Slovanstvo a Slovania v Európe na prahu 21. storočia; Národná integrita – pilier identity; Spolupráca Matíc pri posilňovaní národnej a kultúrnej identity. Pozri viac: Eliáš, M.: *Z dejín matíc slovanských národov*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej. 2010. s. 140 – 148

slovinskej zo strany slovinského štátu.^[7] Tieto podujatia sa stali významnou platformou pre diskusiu o budúcnosti slovanských kultúrnych inštitúcií v globalizovanom svete.

Za významný míľnik možno považovať IV. kongres matíc a inštitúcií slovanských národov, ktorý sa konal 4. – 6. júna 2019 v Martine. Kongres bol venovaný dejinným výročiam – predovšetkým 100. výročiu obnovenia činnosti Matice slovenskej v roku 1919 a pamiatke Memoranda národa slovenského z 6. – 7. júna 1861 (Group of authors, 2020, s. 101-102). Na podujatí sa zúčastnili predstavitelia viacerých slovanských kultúrnych ustanovizní, historici, slavisti a kultúrni pracovníci. Treba vyzdvihnúť aktívnu účasť matičnej delegácia pod vedením predsedu Matice srbskej profesora Dragana Stanića. Práve IV. kongres z r. 2019 v Martine posunul vzájomné interakcie slovanských matíc do nového rozmeru a predznamenal aj ďalšie budúce kongresy matíc. Za všetko odcitujeme stále aktuálne komuniké zástupcov našich slovanských vedeckých, kultúrnych a spoločenských ustanovizní: „My účastníci 4. kongresu matíc a inštitúcií slovanských národov, ktorý sa konal na podnet Matice slovenskej 5. a 6. júna 2019 v Martine pri príležitosti 100. výročia jej oživotvorenia, ako legitímni zástupcovia sme sa uzniesli na tomto komuniké: V prebiehajúcich procesoch globalizácie, liberalizácie, informačných, internetových a kybernetických technológií a vojen, postindustriálnej doby i postmoderny slovanské matice a kultúrne inštitúcie slovanských národov musia naďalej propagovať a šíriť tradičné konzervatívne hodnoty, predovšetkým kresťanstvo a vlastenectvo. Osobitne v slovanskom i európskom

prostredí chceme zachovávať cyrilo-metodskú tradíciu, napomáhať etablovaníu všeslovanskej i národnej identity a historického povedomia, v čom spočíva podstata a perspektíva slovanskej civilizačnej misie. Tú rozvíjame na princípoch dedičstva sv. Cyrila a Metoda ako patrónov Európy“ (Group of authors, 2020, s. 310).

Jubileum 160 rokov Matice slovenskej bolo ďalšou vhodnou príležitosťou usporiadať V. kongres matíc slovanských národov a slovanských inštitúcií, ktorý otvoril aj program jubilejných osláv v Martine. Konal sa v dňoch 3. – 4. augusta 2023 a zúčastnili sa ho opäť delegácie z viacerých slovanských krajín vrátane Srbska. Predstavitelia Matice srbskej, ako aj ďalších vedeckých a kultúrnych ustanovizní, diskutovali o možnostiach rozvoja kultúrnej spolupráce, ochrany slovanského kultúrneho dedičstva a posilňovania národných identít v súčasnom globalizovanom svete. Práve počas týchto rokovaní sa výrazne prehĺbili kontakty konkrétne medzi slovenskými a srbskými partnermi, čo viedlo k rozvoju osobitných vedeckých projektov a publikačných aktivít (MadurA, 2023, s. 2).

Po tomto kongrese sa už naplno rozprúdili aj jednotlivé projekty medzi Maticou slovenskou a Maticou srbskou, čo sa pretavilo aj do slovensko-srbskej kultúrnej spolupráce. V nadväznosti na V. kongres sa v dňoch 13. – 16. novembra 2023 uskutočnila návšteva delegácie Matice slovenskej, vedená predsedom Mariánom Gešperom v Srbsku, počas ktorej ju v sídle Matice srbskej v Novom Sade prijal jej predseda Dragan Stanić. Rokovania boli venované historickým väzbám slovenského a srbského národného hnutia, spoločnému kultúrnemu

[7] Matica slovinská v Lubľane na rozdiel od Matice slovenskej v Martine nie je verejnoprávna ustanovizeň, ale združenie „družstvo“.

Marián J. Gešper

Rozvíjanie slovensko-srbských kultúrnych a vedeckých vzťahov: spolupráca Matice slovenskej s Maticou srbskou a Archívom Vojvodiny

Marián Gešper a Dragan Stanić počas oficiálnej návštevy Matice slovenskej v Srbsku (Nový Sad)

Foto: Matica slovenská

| 31

dedičstvu slovanských národov a osobnosti Pavla Jozefa Šafárika, ako aj najstaršiemu kontinuálne vydávanému časopisu *Letopisu Matice srbskej*, ktorý v roku 2024 oslávil 200. výročie založenia (Perný, Schvantner, Gešper, 2023, 23-25). Delegácia absolvovala diskusie o rozvoji spolupráce medzi slovanskými maticami, o pokračovaní kongresov matíc slovanských národov, ako aj o spoločných vedeckých a vydavateľských projektoch. Sprostredkovaná bola aj návšteva Združenia srbských spisovateľov v Belehrade. Jedným z konkrétnych výsledkov týchto rokovaní bolo vydanie osobitného slovensko-srbského čísla literárneho časopisu *Slovenské pohľady* v roku 2024, ktoré predstavilo literárnu a kultúrnu

tvorbu srbských autorov a slovenských dolnozemskejých spisovateľov žijúcich v Srbsku. Projekt bol významným krokom vpred k prehĺbovaniu kultúrnej výmeny medzi slovenským a srbským prostredím a zároveň pripomenul význam slovenskej menšiny vo Vojvodine a celkovo v Srbskej republike.^[8]

Pozitívnu skutočnosťou je, že skrátili sa aj intervaly konania kongresov slovanských matíc a inštitúcií. Bolo to zapríčinené aj tým, že spoločné projekty a odborné výmeny a návštevy priniesli nové odborné témy pre budúce zasadnutia. Ďalším míľnikom matičnej slovanskej kultúrnej výmeny, ale predovšetkým srbsko-slovenskej sa stal VI. kongres matíc a inštitúcií slovanských národov,

[8] Išlo o konkrétne *Slovenské pohľady* číslo 7 – 8/2024 celé venované srbský spisovateľom a kultúrnym činovníkom. Článkami prispeli napr. prof. Dragan Stanić, Zdenka Valentová-Beličová, Zoran Đerić, Selimir Radulović, Snežana Savkić, Nenad Šaponja a ďalší.

ktorý sa uskutočnil v dňoch 11. – 12. septembra 2025 v Martine. Podujatie sa konalo v spojení s medzinárodnou vedeckou konferenciou „II. vlna národného obrodzenia“, venovanou odkazu významných osobností slovanského kultúrneho priestoru, najmä Pavla Jozefa Šafárika a Jána Kollára (Seman, 2025, 5-7).

Konferencia sa uskutočnila pri príležitosti 230. výročia narodenia Pavla Jozefa Šafárika a bola organizovaná pod záštitou Matice slovenskej v spolupráci s Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky. Martin sa počas týchto dní stal centrom slovanskej vedeckej a kultúrnej spolupráce našich matíc. Na kongrese a konferencii sa zúčastnili delegácie matíc, vedeckých inštitúcií a univerzít z viacerých krajín, okrem Slovenska napríklad z Českej republiky, Srbska, Slovinska, Čiernej Hory, Maďarska, Bulharska, Rakúska či Nemecka. Srbskú stranu reprezentovali najmä predstavitelia Matice srbskej z Nového Sade, odborní pracovníci Archívu Vojvodiny a predstavitelia Matice slovenskej v Srbsku so sídlom v Báčskom Petrovci. Odborná konferenčná časť bola venovaná reflexii osobností druhej vlny národného obrodzenia, medzi ktorých patrili okrem Pavla Jozefa Šafárika a Jána Kollára aj Samuel Tomášik, Martin Hamuliak, Karol Kuzmány či Adolf Dobriansky.

Srbské osobnosti, ktoré boli spojivom so slovenskými osobnosťami a napomáhali ich aktivitám, si zaslúžili našu zvláštnu pozornosť. Medzi významné osobnosti spolupracujúce za srbských činovníkov v 19. storočí v prostredí Vojvodiny (srbské prostredie v Uhorsku) patrili najmä Štefan Stratimirović, srbský metropolita v Karlovciah podporujúci slavistické aktivity, Georgije Magarašević, literát a redaktor *Letopisu Matice srbskej*,

na ktorom sa podieľal aj Pavol Jozef Šafárik, ďalej Lukijan Mušicki, významný básnik a cirkevný hodnostár, pričom Šafárik priamo spolupracoval aj s predstaviteľmi Matice srbskej v Novom Sade; v samotnom Srbsku bol jeho kľúčovým partnerom Vuk Stefanović Karadžić, jazykovedec, zberateľ folklóru a reformátor srbského jazyka, s ktorým rozvíjal intenzívnu vedeckú spoluprácu (Parenička, 2025, 26-28).

Diskusie sa zamerali na ich význam pre rozvoj slovanskej vzájomnosti, národných kultúr a vedeckej slavistiky v strednej Európe. Výstupy z konferencie majú byť publikované v bilingválnom slovensko-srbskom vedeckom zborníku, ktorý pripravuje Matica slovenská v spolupráci s Maticou srbskou a Archívom Vojvodiny v Novom Sade. Tento projekt je ďalším konkrétnym prejavom intenzívnej vedeckej spolupráce medzi slovenskými a srbskými kultúrnymi inštitúciami.

Podpora Matice slovenskej vo vzťahu k vojvodinským Slovákovi a spolupráca s Maticou slovenskou v Srbsku

Spolupráca medzi slovenskými a srbskými inštitúciami má osobitný význam aj pre slovenskú národnostnú menšinu vo Vojvodine, ktorá patrí medzi najstaršie slovenské komunity v zahraničí. Matica slovenská sa dlhodobo usiluje podporovať kultúrny život dolnozemskej Slovákov, zachovanie slovenského jazyka a prezentáciu ich historického dedičstva v Srbskej republike. Spoločné projekty s archívmi, vedeckými inštitúciami a kultúrnymi organizáciami v Srbsku umožňujú systematický výskum dejín

slovenských komunit, ochranu historických dokumentov a ich sprístupňovanie širšej verejnosti.

Významnou súčasťou uvedených aktivít je aj dlhoročná súčinnosť s Maticou slovenskou v Srbsku so sídlom v Báčskom Petrovci, ktorá patrí k najstarším a najvýznamnejším kultúrnym organizáciám srbských Slovákov. Ide o organizáciu, ktorá vyrástla z rovnakých kultúrnych koreňov ako Matica slovenská a ako taká dnes plní rolu ochrancu kultúrnej identity Slovákov v Srbsku. Slovenská matičná delegácia sa v dňoch 8. – 10. augusta 2025 zúčastnila Slovenských národných slávností v Báčskom Petrovci a prijal ju predseda Matice slovenskej v Srbsku Juraj Červenák. Stretnutie potvrdilo tradičné väzby medzi slovenskými krajanmi vo Vojvodine a matičným centrom v Martine.^[9]

Symbolicky dobré vzťahy a rešpekt k Matici slovenskej v Srbsku a Slovákom v Srbsku potvrdilo aj slávnostné odhalenie busty Janka Bulíka, prvého predsedu Matice slovenskej v Juhoslávii 12. septembra 2025 v Martine. Významnému zahraničnému Slovákov, matičiarovi, právnikovi a antifašistovi, ktorý bol umučený nemeckými nacistami z vtedajšej Juhoslávie bola odhalená busta v Aleji národných dejateľov v areáli Matice slovenskej v Martine. Tento akt pripomenul historické prepojenie Slovákov zo Slovenska a Slovákov žijúcich v Srbsku, uskutočnil sa za účasti srbskej delegácie pod vedením predsedu Matice srbskej Dragana Stanića, predsedu Matice slovenskej v Srbsku Juraja Červenáka, ako aj Veľvyslanca Srbskej republiky na Slovensku Aleksandra Nakića.

Dve slovenské návštevy v rámci spolupráce s Archívom Vojvodiny v Srbsku v r. 2025

V rozvoji spolupráce medzi dvomi maticami boli aj dve pracovné cesty, ktoré sa konali v roku 2025. Delegácia Matice slovenskej vedená jej predsedom Mariánom Gešperom pobudla v Srbsku v dňoch 10. – 14. februára 2025. Prijal ju riaditeľ Archívu Vojvodiny Dr. Nebojša Kuzmanović a konala sa s cieľom prehĺbiť spoluprácu v oblasti historického výskumu, ochrany archívnych dokumentov a skúmania kultúrneho dedičstva slovenskej komunity vo Vojvodine. Archív Vojvodiny patrí medzi najvýznamnejšie archívne inštitúcie v Srbsku a spravuje rozsiahle fondy dokumentov o dejinách Vojvodiny i slovenskej menšiny v tomto regióne. Výsledkom rokovania bolo podpísanie protokolu o spolupráci, ktorý vytvára priestor pre spoločné historické a archívne výskumy, vydávanie vedeckých publikácií, organizovanie konferencií a odborných seminárov, digitalizáciu archívnych dokumentov a výmenu odborníkov a vedeckých pracovníkov. Počas pracovných ciest absolvovala delegácia Matice slovenskej viacero významných stretnutí s predstaviteľmi slovenského i srbského kultúrneho života. Delegácia navštívila Archív Juhoslávie v Belehrade, ako aj Slovenské kultúrne centrum Pavla Jozefa Šafárika v Novom Sade. Zástupcovia Matice slovenskej zavítali aj do obce Kysáč, kde delegáciu prijal

[9] Informačné ústredie Matice slovenskej: *Matičná delegácia sa zúčastnila Slovenských národných slávností a navštívila Maticu slovenskú v Báčskom Petrovci*. Uverejnené 15. 8. 2025 [online] Dostupné na internete: https://matica.sk/prve-oficialne-stretnutie-matice-slovenskej-s-novym-vedenim-matice-slovenskej-v-srbsku-bolo-vedene-v-konstruktivnom-a-pragmatickom-duchu/?utm_source=chatgpt.com

fotograf, publicista a poslanec v Zhromaždení AP Vojvodiny Pavel Surový. Program pokračoval návštevou Karloveckej bohoslovie sv. Arsenija v Sriemských Karlovciach, kde delegáciu prijal rektor Jovan Milanović. Dôležitou súčasťou programu bolo aj pracovné stretnutie v sídle Matice srbskej v Novom Sade, kde sa uskutočnili rokovania s jej predsedom Draganom Stanićom. Delegácia zároveň rokovala s predstaviteľmi slovenskej komunity vo Vojvodine vrátane vtedajším predsedom Matice slovenskej v Srbsku Branislavom Kulíkom.^[10]

34 | Významnou udalosťou v rozvoji slovensko-srbských vzťahov bola aj účasť slovenskej delegácie na podujatí Tesla Global Forum 2025, ktoré sa konalo 28. – 31. augusta 2025 v Novom Sade a ďalších mestách Vojvodiny. Na podujatí sa zúčastnilo dvadsaťosem matičiarov zo Slovenska vedených predsedom Matice slovenskej Mariánom Gešperom. Delegáciu tvorili členovia Mladej Matice z Lučenca, Sečoviec, Košíc a okresu Humenné, ako aj folkloristi z folklórneho súboru Chemlon pod vedením člena výboru Matice slovenskej Miroslava Kerekaniča. Program zahŕňal návštevu sídla Matice srbskej v Novom Sade, odborný program v Rozhlase a televízii Vojvodiny, stretnutia so slovenskou a rusínskou redakciou tejto inštitúcie, odborné prednášky venované odkazu Nikolu Teslu a návštevu Archívu Vojvodiny. Delegáciu sprevádzal vojvodinský slovenský spisovateľ Martin Prebudila Seman, 2025, s. 19).

Účasť Matice slovenskej na jubileu Matice srbskej

Významným momentom vo vzájomných vzťahoch bola nedávna účasť delegácie Matice slovenskej na slávnostných oslavách 200. výročia založenia Matice srbskej v roku 2026 v Novom Sade 16. – 17. februára 2026. Toto jubileum pripomenulo význam najstaršej slovanskej matice a zároveň potvrdilo hlboké kultúrne väzby medzi slovenským a srbským národom. Stretnutie predstaviteľov oboch matíc vytvorilo priestor pre ďalší odborný dialóg, spoločné projekty a rozvoj spolupráce v oblasti vydavateľstva, histórie a jazykovedy. Veľmi cenný výsledkom rokovania 17. februára 2026 bolo ponúknutie realizačnej štafety kongresov slovanských matíc do rúk Matice srbskej. Matica slovenská pomôže kontaktmi a inou súčinnosťou s tým, že kongres by sa konal v Novom Sade na jeseň tohto roku a bol by venovaný 200. výročiu založenia historicky prvej slovanskej matice – Matice srbskej roku 1826.

Minulosť i budúcnosť slovensko-srbského bratstva

Vzájomná spolupráca medzi Maticou slovenskou, Maticou srbskou a Archívom Vojvodiny predstavuje jedinečný príklad slovanskej kultúrnej solidarity a vedeckej spolupráce. Jej cieľom je nielen ochrana

[10] Informačné ústredie MS: *Prehlbovanie unikátnej medzinárodnej spolupráce Matice slovenskej s Archívom Vojvodiny a slovenskými krajanmi*. In: Slovenský obzor, roč. 5, č. 1-2/2025, s. 15-16

Marián J. Gešper

Rozvíjanie slovensko-srbských kultúrnych a vedeckých vzťahov: spolupráca Matice slovenskej s Maticou srbskou a Archívom Vojvodiny

Marián Gešper a Nebojša Kuzmanović v rámci oficiálnej návštevy Matice slovenskej v Srbsku (Nový Sad)

Zdroj: Matica slovenská

historického dedičstva, ale aj vytváranie nových vedeckých a projektov, ktoré prispievajú k lepšiemu poznaniu spoločných dejín a kultúrnych i politických väzieb. Je to však aj dôležitý stavebný kameň spoločného diela a historického spojenectva medzi sesterskými štátmi – Slovenskou republikou a Srbskou republikou. Tak ako v minulosti, tak aj dnes, musia Slováci a Srbi aktívne spolupracovať a hľadať cesty svojho rozvoja v tejto veľmi nepokojnej a zdá sa nebezpečnej dobe, ktorá panuje v Európe, ale aj v globálnom svete.

Vývoj ukázal, že nesmieme rezignovať na význam takéhoto dedičstva, ale naopak posilňovať slovensko-srbské bratstvo v kultúre, vede i politike a obzvlášť v tejto pohnutej dobe. Je to aj základom nášho kultúrneho rozvoja a zachovania našich počtom malých, ale hrdých slovanských a európskych národov. K tomu nás viaže svetlý príklad našich

predkov od najstarších slovanských čias, cez 18. až 20. storočia až po súčasnosť!

Matice ako historické národné ustanovizne aj v 21. storočí naďalej jedinečne naplňajú svoje základné poslanie – uchovávanie kolektívnej historickej pamäte, kultúrneho dedičstva, posilňovanie národného povedomia a formovanie budúcich nových a vyspelých generácií národných elít potrebných na naše európske prežitie. Preto môžeme smelo povedať, že aj v čase globalizačných procesov a civilizačných kataklyziem, zostávajú matice jedným z pilierov národnej kultúry a slovanskej vzájomnosti.

Spolupráca slovenských a srbských kultúrnych ustanovizní tak predstavuje nielen pokračovanie historickej tradície, ale aj dôležitý príspevok k európskeho kultúrneho dedičstvu a svätému Slovanstvu, ktoré je založené na rešpekte k národnej identite a kultúrnej rozmanitosti.

Literatúra

- Durec, J., & Gešper, M. (2023). *From Samo's Empire to Great Moravia*. Martin: Matica slovenská. [In Slovak]
- Eliáš, M. (2010). *From the history of Slavic peoples' Maticas*. Martin: Matica slovenská Publishing. [In Slovak]
- Group of authors. (2020). *Commemorative publication of the 4th Congress of the Slavic Peoples' Matice and Slavic Peoples' Institutions, held on the 100th anniversary of the revival of Matica slovenská and the signing of the Slovak People's Memorandum*. Martin: Matica slovenská Publishing [In Slovak]
- Madura, P. (2023). *Mutual professional cooperation moves us into new dimensions*. In: *Slovanský obzor*, 3(2), 2. Available at: https://matica.sk/wp-content/uploads/2024/01/Slovansky_obzor_2023_2_sk.pdf [In Slovak]
- 36 | Parenička, P. (2025). *Pavel Josef Šafárik: Time, life, work, monuments and literature*. Martin: Matica slovenská. [In Slovak]
- Perný, L., Schvantner, P., & Gešper, M. (2023). *Multilayered expansion of cultural cooperation between Matica srpska and Matica slovenská*. In: *Slovanský obzor*, 3(2), 23-25. Available at: https://matica.sk/wp-content/uploads/2024/01/Slovansky_obzor_2023_2_sk.pdf [In Slovak]
- Seman, J. (2025a). *Matica slovenská strengthened cooperation with compatriots and the Archive of Vojvodina*. Published February 20, 2025. [Cited March 26, 2026]. Available at: <https://slovenskeslovo.sk/matica-slovenska-posilnila-spolupracu-s-krajanmi-a-archivom-vojvodiny/> [In Slovak]
- Seman, J. (2025b). *Unveiling the bust of antifascist and foreign Matica member Jan Bulík*. In: *Slovanský obzor*, 5(1-2), 5-7. Available at: https://matica.sk/wp-content/uploads/2025/11/Slovansky-obzor_2025_1-2_sk.pdf [In Slovak]
- Seman, J. (2025c). *Slovak delegation at Tesla Global Forum 2025 - Matica slovenská strengthens Slovak-Serbian cultural ties*. In: *Slovanský obzor*, 5(1-2), 19. Available at: https://matica.sk/wp-content/uploads/2025/11/Slovansky-obzor_2025_1-2_sk.pdf [In Slovak]
- Seman, J. (2025d). *Meeting of Slavic Maticas in Martin: Conference on the second wave of national revival continues Pavel Josef Šafárik's legacy*. In: *Slovanský obzor*, 5(1-2), 5-7. Available at: https://matica.sk/wp-content/uploads/2025/11/Slovansky-obzor_2025_1-2_sk.pdf [In Slovak]